

SAİT FAİK, YAHYA
KEMAL, HÜSEYİN
RAHMİ, ŞAKİR
PAŞA AİLESİ,
KİMLER GELDİ
KİMLER GEÇTİ...

Ada sahillerinde bekliyoruz

ADALARIN PARLAK DEVRİ

Adaların en parlak devri, 1840-1909 senele-ri arasında yaşandı. Cumhuriyet'le birlikte ül- kemizin entellektüelleri ve ünlü isimleri ada sahnesinde yerlerini aldılar: Ahmet Refik, Ru- şen Eşref, Reşat Nuri, Fethi Okyar, Ekrem ve Cemal Reşit Beyler, Muhsin Ertuğrul ve daha niceleri...

BÜYÜKADA'NIN DEĞİŞİMİ

Büyükada'nın manzarası vapurun güzergahı- na girmesiyle değişti. 19. yüzyılın ortalarından itibaren varlıklı İstanbullular için adada bir sayfiye evi sahibi olmak, en azından yaz- ları bir köşk kiralamak, statü sembolü oldu. Sosyetenin kaymak tabakası ile azınlıkların ki- bar kesimi adada fink atmaya başladı.

ADI TOPRAĞIN RENGİ

Kınalı, adını toprağının renginden almış. Eski çağlarda isminin "Aknoe" veya "Akonitis" ol- duğu sanılıyor. Bizans devrinde ise, İstanbul'a en yakın ada olduğu için, Yunanca birinci manasına gelen "Proti" adıyla anılmış. İstan- bul'a en yakın ada ama, en ağaçsız ve en boynu bükük olanı da o.

Yeni projeler

"The New York Times"da (23 Şubat 1997) tam sayfa bir ilan. Sayfanın tamamında, fonda bir Türk halısı göze çarpıyor. Başlığı şöyle: "Türkiye... Sihirli Halıyı Nasıl Satın Alırsınız?" Veee, parantez içinde ufak bir şaka: (Sihirli Halıyla Bir Gezintiye Çıkmadan...)

Alan Smith imzalı bu esprinin altında, daha çarpıcı ikinci bir ilan:

"TÜRKİYE: Dünyanın En Büyük Açık Hava Mü- zesi (M.Ö. 8.000-M.S. 2.000)." Ayasofya ve Sul- tanahmet Camii gibi en göz alıcı şaheserlerimi- zin zikredildiği ilanın en önemli iddiası, günü- müzde dünyanın kaydettiği hemen tüm antik medeniyet eserlerinin Anadolu topraklarında ko- runduğu ve hepsinin bir arada görülebilmesi fir- satı.

Görölmeye görölür hepsi bir arada... Amma, korumaya gelince? Anadolu halklarından geriye elimizde ne kaldıysa, büyük ölçüde, kendi im- kanlarıyla ayakta durmadılar mı? Belki de, artık ayakta duramıyorlar...

İstanbul Adaları da böyle. Yerleşim yeri olarak ancak 19. yüzyılda keşfedilen Adalar, önceleri varlıklı gayri müslimlerin kafa dinlediği yerlerdi. Birçok şairimize, yazanımıza esin kaynağı oldu. Yakın geçmişte ise hafta sonlarında şehirden ko- pup gelenlerin istila ettiği "sayfiye yeri" kimliğine büründü.

Adalar şimdi bu kimlikten kurtulmak istiyor. Projenin fikir babası Çelik Gülersoy, Faytonlarını, faytonların beklediği alanı adam etmek, onarım isteyen eski köşklere onarım kongre turizmine aç- mak niyetinde. Bu işler için Turing'in mevcut im- kanlarını seferber etmeye hazır. Ancak öncelikle Adalar sakinleri olmak üzere, ilgilenen herkesin yardımı gerekiyor. Çelik Gülersoy, destek vere- cek herkesi, "Ada sahillerinde bekliyoruz!"

Jülide ERGÜDER

FOTOĞRAF: SENİH GÜRMEK

Adalarda gezer durur edalı
edalı

Adalarda gezer durur edalı
edalı

Bilmem o da bir yare mi
sevdalı

Bilmem o da bir yare mi
sevdalı

Adalının her bir hali sefalı,
sefalı

Adalının her bir hali sefalı,
sefalı

● (Beste: Artaki Candan, Hicaz şarkı, Usul: Düyek)

YAHYA KEMAL'İN AŞKI

Prens
Adaları'nın
sultanı

Sayfa 74

HER YERDEN KOVULDU AMA

Adalar
faytonsuz
olmaz

Sayfa 79

ADALAR'DA DEĞİŞİM

Vapurla
gelen
medeniyet

Sayfa 80

Büyükada'nın iskelesinde, özellikle haftasonları tam bir istila yaşıyor.

FOTOGRAFAR: SENİH GÜRMEZ

YAHYA KEMAL'İN BÜYÜK AŞKI, UNUTULMAZ SEVDALARIN İLAHİ MEKANI BÜYÜKADA

Prens Adaları'nın sultanı

Ne zaman ki Büyükada "dumanlı medeniyet" in, yani vapurun güzergahına girer, işte o zaman manzarası değişir. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren, varlıklı İstanbullular için, adada bir sayfiye evi olmak, ya da en azından bir köşk kiralamak toplumsal bir statü sembolüdür.

Yine bu yıl ada sensiz içime hiç sinmedi. Dilde yalnız dolaştım hep Gözyaşlarım dinmedi, Ben de şaşım, nasıl oldu Yüreğime inmedi. (Beste: Osman Nihat) (Nihavend şarka) (Usul: Curcuna)

İstanbul'da herhangi bir köşenin geçmişine uzandığımızda başımızı Bizans'a vurmak mukadderdir. Nitekim, bir kitapta, Adalar için "On asırlık Bizans devrinde, adalarda basit tarlalar, balıkçı, kayıkçı kulübele-ri ile -ekseriya sur içinde- minik köyler, fakat bilhassa manastırlar

vardı" deniyor.

Manastırların hikmeti, İsa Peygamber'in ölümünden sonra, havarilerin huristiyanlığı yaymak amacıyla -tabir caizse- yoğun bir kampanya başlatmasında yatıyor. Anadolu'ya gelen havari Andreas İ.S. 34'te kolları siviyor. İki yıl sonra din uğruna çalışmaya başlayan Byzantion patrikleri, Adalar'ın tarihinde de önemli rol oynamış.

Adalar'ın Bizans öncesi yerleşim tarihinde Romalılar'ın izleri var. Bu devirde Büyükada, Yunanca "büyük" manasına gelen "Megale" ismiyle anılmış. 569'da Bizans İmparatoru II. Justinianos Büyükada li-manının yanında bir saray ile bir

manastır inşa ettirmiş. Aynı dönemde, adaya "Prinkipo" (Prens Adası) ismi verildi. Ve pek çok imparator ve imparatoriçe bu adaya sürgün edildi. Yine II. Justinianos'un saltanat yıllarında kurulan Kadımlar Manastırı'nın da Büyükada tarihinde önemli bir yeri var. Ünlü Bizans İmparatoru İrini de 802'de bu manastıra sürüldü ve hayatının sonuna kadar burada tutsak kaldı.

Büyükada'ya sürülenler sadece imparator, imparatoriçe ve prensler değil. Ne yazık ki, din adamları da bu kötü kaderden nasibini almış. 726 ile 842 yılları arasında mevcut rejime karşı gelen ve Büyükada'ya sürülen çok sayıda din adamı ara-

sında, teoloji bilgini Theodros en ünlüsü.

LATİN KORSANLAR

Bizans devrinde, Adalar'da yaşayan balıkçıların kulübelerinin ve surlarla çevrili köylerinin sık sık korsanların baskınuna uğradığı yağmalandığı biliniyor. Nitekim, 980'de Rus korsanları, 1182'de Adalar Latin korsanların saldırılarına uğramış.

Yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra, IV. Haçlı Seferi sırasında (1204) Latinler İstanbul'u istila ettiği zaman, Venedik Dükası Dandola yağma kıskırtıcılığı yapar. Sırf Adalar zengindir diye. Ama, Latinler Adalar'a çıkmaz. 1302'de Adalar bu sefer Eğriboz ve Girit korsanlarının saldırısına uğrar, ünlü keşişleri kaçırlır. Neyse ki, bir süre sonra, İmparator II. Andronikos Paleologos keşişleri zorla geri alır.

Ansiklopedilerde kaydedilen bir başka ilginç nokta da, tahtını kardeşine kapıran Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in de, XIII. yüzyılın başında Büyükada'da yaşadığı. Ancak bu konudaki veriler kesin değil.

1412'de Musa Çelebi ile İmparator Manuel Paleologos arasında bir deniz savaşı olur. Tam 550 sene sonra, yakın tarihimizin trajik mahkemelerine sahne olacak Yassıada açıklarında kopar bu fırtına ve Adalar'ın önemli ölçüde etkiler.

Fatih'in Bizans muhasarası sırasında Adalar'ın fethi, Baltaoğlu Süleyman Bey'e nasip olur. Tarih, 17 Nisan 1453. Ancak, Adalar çok uzun zaman sadece fethedildiği ile kahr. Adalar'da Türk yerleşimi ancak Tanzimat dönemiyle canlanır. Türkler'in tarihi yarımadanın kabuğunu kırıp Boğaziçi'ne çıkmaları için asırlar geçmesi gerektiği hatırlanırsa, Adalar'a uzanmak için 19. yüzyıl beklemelerine şaşmamak gerek.

Ne zaman ki, "dumanlı medeniyet" in -yani, vapurun- güzergahına girer, işte o zaman Büyükada'nın manzarası değişir. XIX. yüzyılın ortalarından itibaren, varlıklı İstanbullular için, adada bir sayfiye evi olmak, ya da en azından bir köşk kiralamak toplumsal bir statü anlamını kazanır. Düpedüz, refah işaretidir bu. Sosyetenin kaymak tabakası ile gayri müslimlerin kibar kesimi Büyükada'da -tabir caizse- fink atmaya başlar. Kibar Osmanlı ailelerinin güzel kızları, şehirde canları sıkılınca ya da sevdikleri hercai delikanlılardan yüz bulamayınca, biraz hava al-sınlar diye, adadaki ahbaplarının

yanına ya da kendi yazlıklarına gön-derilirler. Rantiye babalarının kesesinden bol para harcayarak...

ADADA AŞK

Cumhuriyet döneminde ise, yat kulübünde bakışmalar, Büyük Tur yollarında flörtler, platonik aşk hikayeleri başlar. Aile reisleri, gündüz işleri güçlerini şehirde hallettikten sonra, yandan çarklı ada vapurları ile eve dönerler. Hanımlar ise, saatler öncesinden süslenip püslenmeye başlamış ve tam vapur saatinde iskelede arz-ı endam eylemişlerdir. Bu şıklık yarışı biraz da eş dosta gösteriştir, ahbap kıskandırmacadır... Ünlü Splendid Oteli'nde akşamları beş kişilik orkestra çalar. Önce yemek müziği, sonra dans. Daha sonra da, bezik ya da brç partileri ile gece noktalanır.

Haldun Taner, Cumhuriyet yıllarında Büyükada'nın yaşadığı renkli atmosferi, daha doğrusu Türk seçkinlerin ada hayatını şöyle aktarıyor:

"Yat Kulübü ise daha çok büyükle-lerin otağı idi. Oranın müdavimleri de daha çok mebuslar olurdu. Çoğu beyaz keten, ya da sadokar elbise giyen, bazısı o zamanın modasına uygun olarak lacivert ceket altına beyaz pantolon çeken, ayaklarına Mahmud Kemal yapısı, bumo ve topuğu kahverengi, gerisi beyaz güderi maskarilli iskarpinler geçiren, saygın tavırlı kimselerdi.

Yat Kulübü sık sık, yanında mutut zevatla birlikte, Acar motörüne raki-ben, o zaman daha Atatürk olmamış Gazi Paşa da geliverirdi. O gelince her şey daha şenlenir, erkekler daha bir mütevizleşir, derlenir, toplanır, önünü ilikler; hanımlar daha bir canlanır, en kechici pozlarını takınurları. Böyle bir atmosferde, Hamdullah Suphi gibi, Ruşen Eşref gibi, Falih Rıfka, Yakub Kadri gibi, Yahya Kemal, Aka Gündüz gibi, Akbabacı Yusuf Ziya, bacanağı Orhan Seyfi gibi ve zaten adada oturan tarihçi Ahmed Refik gibi gözde yazarlar da, elbet bulunacaklardı. Ama adaları şiirlerine, romanlarına, yazılarına dekor olarak almak için ille mutlu azınlığın içinde olmak şart değildi. Burhan Cahit, Mahmut Yesari, Reşat Nuri, daha sonraları Esat Mahmut Karakurt gibi romancılar da bu dekordan esinlenen eserler yazacaklardı."

Büyükada'nın bugünkü manzarasından ne kadar farklı, öyle değil mi?

ADALARIN İSİMLERİ

Ahmet Hamdi Tanpınar bir yerde, "Her semt, İstanbul içinde başka başka coğrafyalar gibi, kendi özelliklerini taşıyan peyzajlardır. Onun için, bir İstanbul'un gündelik hayatında bulunduğu yerden başka tarafı özlemesi pek tabiidir" diyor.

Çelik Gülersoy da, İstanbul'un her semtini bir başka yaşayanlardan. Hani, Yahya Kemal'in dediği gibi, "Her bir semtini sevmek bir ömre bedel..." misali. "İstanbul" dediğimiz nadide mahluk yakında antikacı müzayecilerinde açık arttırmaya konulacak. Tabii, ecel marifetiyle hayat sahnesinden çekilmeden yakalanabilirlerse... Semtleri de aynı kaderi paylaşmadan bir şeyler yapılmalı. Bu şehrin sevmesi bir ömre değer beldelerinden biri de, Adalar. Doğal ve tarihi zenginliği, isimlerinin zenginliğinden belli.

Biz İstanbullular'ın kısaca "Adalar" dediğimiz coğrafi birim, kaynak kitaplarda "İzmit Körfezi ağzı ile İstanbul Boğazı methali arasında dizili küçük kara parçaları" olarak tarif ediliyor. "Methal" ya da "medhal" den kasıt, giriş, giriş yeri, bir yapı veya bahçeye girilen yer. Eski Yunanlılar Adalar'a "Daimonissi" (Devler Adaları) derken, Bizanslılar "Papadonissia"yı (Papaz Adaları) tercih etmiş. Batı Avrupa'da ise "Les Iles des Princes" (Prens Adaları) veya "Les Iles des

Grees" (Yunan Adaları) deniyor. Türklerde, toprağının özel kızıl rengini esas olarak "Kızılada" ismini vermişler. Charles Texier 1882 Paris basımlı "Dünya, Tarih ve İzahlar" kitabının Küçük Asya bölümünde, ada isimlerini biraz farklı vermiş:

Kınalıada Prota/ Prote, Büyükada Prinkipo/ Kızılada/ Erebenhus, Heybeliada Chalchits, Tavşanadası Rhodusse I/ Rhobito, Sedefadası Antirhaboto/ Rhodusse II, L'ile de coquilles (Midyekabuğu adası)

Adalar'da Bizans İmparatorluğu devrinde çok sayıda inşa edildiğini vurgulayan Yurt Ansiklopedisi, Adalar'a bu yüzden manastır kurulduğunda "Papaz Adaları" anlamında "Papadonissia" dediğine dikkat çekiyor. Ansiklopedinin isim açıklaması şöyle devam ediyor:

"Ünlü gezgin Thomas Allom, Adalar'dan "Ruh Adaları" anlamına gelen "Demonessa"; Bizanslı tarihçi Scarlatoş Byzantios da "Bahtiyar Adaları" olarak söz etmektedir. Topraklarının rengi gözönüne alınarak, Adalar'a "Kızıl Adalar" adı da verilmiştir. Fakat takımadaların en yaygın adı "Prens Adaları" anlamına gelen "Prinkipo"dur. Bu isim, Bizans dönemi boyunca, birçok prens, prenses ve imparatorun buralara sürgüne yollanmasından kaynaklanmaktadır."

Büyükada'da, Cumhuriyet döneminin yaşam biçiminden, Splendid Oteli'ndeki danslı gecelerden, Yat Kulübü'nde yaşanan aşklardan bugün değişmeden geri kalan tek şey, faytonlar...

ŞİİRDE ADALAR

SARKI

Sen şarkıların durduğu bir lahza kenarda. Yadet ki, seviştikti ilahi Adalar'dal içlen! Soğuk ellerle hazin alını sar da, Yadet ki, seviştikti ilahi Adalar'dal Ey şimdi ela gözleri süzğün, sesi şakrak! Kumral saçın üstünde görürsen iki üç ak. Çık kuytu hıyanbanlara, al bir kuru yaprak. Yadet ki, seviştikti ilahi Adalar'dal (Yahya Kemal Beyatlı) ("Eski şiirin rüzgarıyla")

**MARMARA'NIN
KANAT AÇMIŞ
PERİSİ HEYBELİ,
HÜSEYİN
RAHİMİ'NİN
ROMANLARINDA
YAŞIYOR**

Heybeli'de bu resimdeki günlerden geriye kalan şeylerden biri, Hüseyin Rahmi'nin şimdi metruk halde olan evi.

Yakışıklı

Heybeliada çoğumuz için, eski romanlarda ve Yeşilçam filmlerinde sık sık yer aldığı şekliyle "ince hastalık"ın çağrışımıdır. Yazarlarımızın, nedense çoğu genç kız olan aşk hastası kahramanları, Heybeliada'da son nefeslerini verirdiler.

bahriyelilerin adası

Biz Heybeli'de her gece mehtaba çıkardık Sandallarımız neşe dolar, zevke kanardık Saz seslerinin sahile aksettığı demler... Ah, o demler... Etrafı bütün şarkı gazellerle yakardık Zevke kanardık... (Beste: Yesari Asım Aksoy) (Usul: Aksak)

Y esari Asım Beyefendi'nin bu unutulmaz şarkıyı bestelediği senelerde, insanlar -en azından, Heybeliada sakinleri- mes'ud ve bahtiyar yaşar imiş, anlaşılır. Oysa, bu tür bir saadetin ne büyük bir nimet olduğunu takdir edemeyen benim neslim, Amerikalılar aya ayak bastıktan sonra bu şarkıyı nazire olsun diye kullanmıştı: "Amerikalılar aya çıkmış da n'olmuş? Biz de her gece, Heybeli'de mehtaba çıkıyoruz." diye. Ne haddini bilmez-

lik! Ve, ne yalan. Zira hiçbirimizin değil Heybeli'de, İstanbul'un herhangi bir güzelim köşesinde mehtaba filan çıktığı yoktu. Ya sokaklarda beyhude yere silah sallıyor yahut da sigara dumanından göz gözü görmez ve asla sonu gelmez sohbet toplantılarında "Memleket kurtarıyor" idi. Neyse...

BAHRİYE MEKTEBİ

Heybeliada'nın Antik Çağ'daki ismi "Calcutis"di. Bugünkü ünlü "Halki Palas Otel"i adını buradan alıyor olmalı. Çok eski, tarihi bir yapıda, yeşillikler içinde, 10'u jakuzili 43 oda ile hizmet veren Halki Palas, ülkemizin otel olarak inşa edilen ilk binası olma özelliğini taşıyor.

Ote yandan, ansiklopediler "calcutis" ismini ada için çok önemli olan ve günümüzde de ha-

la zilerine rastlanan bakır madenine bağlıyorlar. Bizanslılar adaya "Halky" adını vermişler. Şimdiki "Heybeli" ismi ise, Türklerin adayı heybeye benzetmesinden ötürü.

Heybeliada çoğumuz için, arasına Kaşık Adası'nı girdiği Büyükdada'nın sevgili komşusu, ilk romanlarımızda ve Yeşilçam filmlerinde sık sık yer aldığı şekliyle "ince hastalık"ın (verem) çağrışımıdır. Yazarlarımızın -nedense, çoğu genç kız olan- aşk hastası kahramanları Heybeliada'da son nefeslerini verirdiler. Bir de tabii Bahriye Mektebi. Bahriye Mektebi'nin sırım gibi delikanlıları kimbilir kaç ada sakini genç kızın, kaç yazlık kıbar aile kızlarının yüreğini dağılamıştır...

O alevli günlerden geriye kalan, Heybeliada ile özdeşleşmiş Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın metruk evi. Oysa, Hüseyin Rahmi'nin zarif, çekingen ama bir o kadar alev kıvılcımlı gözleri,

size daha iskelede hoşgeldiniz diyecektir. Çelik Gülersoy'un belirttiğine göre, Hüseyin Rahmi'nin evi ne yazık ki, yağmalanmış. Piyanosunun, koltuklarının, gümüş ve porselen servis takımlarının yerinde yeller esiyor. İşin ilginç yanı, bu yağmanın son on yılda, tam da evin onarımının Trunig'e teklif edilmesinden sonra gerçekleşmesi.

HALKI PALAS

Yine de, günlük İstanbul turları ile Adalar'a uzanmak geçerse içinizden, tur programlarının önerdiği gibi, Aya Nikola Kilisesi'ni, İsmet İnönü'nün evini, Aya Triada Kilisesi'ni (Rum Lisesi), Krimnos Kilisesi'ni (Aya Yorgi) ve Heybeliada Camii'ni ziyaret edebilirsiniz. Cüzdanı şişkin müşterilere ise, hafta sonu kaçamakları için, Halki Palas Otel'i önerilir.

HEYBELIADA İÇİN ŞİİRLER

Haftasonu kaçamakları için, eğer cüzdanınız uygunsa, Halki Palas önerilecek bir mekan.

Şiir dünyamızın incisi, İstanbul. Hakkında en çok sayıda "aşıkane" şiir yazılmış şehir, İstanbul. Oysa, Divan edebiyatında Adalar için yazılmış tek mısra yok dene, yalan olmaz. Adalar'ın Türk şiirine girişi Edebiyatı Cedit ile başlıyor. Adalar için şiir yazan edipler sırasıyla şöyle: Tevfik Fikret, "Seza" ve "Yelken"; Hamamizade İhsan, "Manzume"; Recaizade Ekrem, "Mısralar"; Yahya Kemal, "Şarkı"; Tahsin Nahit, "Beyitler"; Mehmed Akif, "Bir Anıza"; Fazıl Ahmed Aykaç, "Manzume"; Selahattin Batu, "Beyitler"; Cavit B. Tümerkan, "serbest Mısralar"; Ahmed Rasim, "Şarkılar"; Kostis Palamas, "Şiir"; Osman Nihat, "Beyitler"; Yorgo Vizinos, "Manzume"; Mahmut celal, "Manzumeler"; Pertev, "Nedim'den tahmis"; Hüseyin Siret, "Kaside"; Halit Fahri, "Şarkılar"; Yaşar Nebi, "Mısralar".

Biz sadece birkaç örnek veriyoruz. Mehmet Akif Ersoy, "Bir Anıza" adlı şiirinde, Heybeliada'yı "marmara'nın göğsüne yatmış, sırtı zümrüde batmış" bir güzellik şeklinde tasvir etmiş. Mehmet Akif Ersoy'un ünlü "Safahat"ının 7. kitabında yer alan bu ağdalı şiir, üstadın "velinimetim" dediği Emir Abbas Halim Paşa'ya ithaf edilmiş. "Safahat"ı, şairin ölümünden sonra derleyen ise, damadı Ömer Rıza Doğrul.

BİR ARIZA

Ey bād-ı sabâ, uğrayacaksın ya şimâle?
Bilmem, bir işim var, sana etsem mi havale?
Vaktâ ki sekiz yüz mili bir nefhada geçtin;
Vaktâ ki bizim yerleri rü'yâ gibi seçtin;
Dikkatle bakın: Marmara'nın göğsüne yatmış,
Sırtındaki örtüyse bütün zümrüde batmış,
Bir, Heybeli, derler -bileceksin- ada vardır,
Etrafı da az çok ona benzeyen adalardır...
Gördün ya? Evet. Şimdi bu sahilde biraz dur;
Herkes gibi Abbas Paşa'nın köşküne başvur.
Sen yolcu adamsın, bakan olmaz ki kusura...
Arz ettirerek ismini, çıktın mı huzura,
Hilvanlıların hepsinin ihlâsını, ilkin,
Bir bir sayıver. Bitti mi defter de ki:
Lakin,

Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var,
Manzum sayıklar gibi manzume sayıklar!
Zannım, mütekaaid şuaradan olacak ki:
Hiçbir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
Hala ne sakaldan geçebilmiş, ne bıyıkta;
Âsârı da memnûn görünür köhne kıllıktan.
Hicri, kameri ayları ezber sayar amma,
Yirminci asır zihnine sığmaz ne muammal
Ma'mure-i dünyayı dolayışsa da, yer yer,
Son son, "Hadî sen, kumda biraz oynal!" de-
mişler.

Yahul Sorunuz bir: Bakalım tâkatı var mı?
Kaynariken adam oynamak ister mi? Sarar mı?
Ey Heybeli iklimine kıştan çekilenler,
Ey Afrika temmuzunu efsane bilenler!
Ey yağ gibi üç çifte kayıklarla kayanlar,
Ey Maltepe'den Pendik'i bir hamle sayanlar!
Ey çamların altına serilmiş, uzananlar!
Ey her nefes aldıkça ömürler kazananlar!
Siz, camları örter, sakinirken cereyandan;
Biz, bodruma sarkar da kaçarken galeyandant!
Siz, mercanın a'lâsını attıkça şişerken;
Biz, kumda çirözler gibi piştikçe şişerken!
Siz, Marmara afakını dürbünle süzerken;
Biz, poyrazı görsek diye, damlarda gezerken!
Siz, yelken açmış, suyun üstünden akarken;
Biz küplere binmiş, size hasretle bakarken!
İnsaf ediniz: Kopmayacak şey mi kıyafet?
Elbette kopar. Dinle Paşam, ceddine rahmet.
Ben Heybeli'den vazgeçerim şimdilik, ancak,
Uç beş gün için pek hoş olur Remle'de kalmak.
(Hilvan, 1 Ağustos 1929)

Yeni jenerasyon kadınların dergisi

B I B A

TÜRKİYE'DE İLK DEFA! BİR DERGI İKİ AYRI KAPAKLA ÇIKIYOR:
DİYORUZ Kİ KADINIZ, İÇİMİZ BİR, AMA DIŞIMIZ FARKLI. ÖYLEYSE İFADENİZ! SİZ SEÇİN!

B I B A'da bu ay

► Çok özel bir erkek eki, üstelik yüzde yüz Türk! ► Gün yasak aşk günü! Günün popüler yerli dizileri gizli ilişkiler doğuruyor. ► Montignac bitti; işte dünyayı kasıp kavuran dört "techno diyet" ► Yeni trend: İlişkilere geçici mola veriliyor ► Levent Özdelek kadınlar-daki Alpay sendromunu anlatıyor ► İtirafın bu ayki konusu Ahu Tuğba ► Modada İstanbul ve Paris çizgileri ► En "rocker" B I B A Kadını Şebnem Ferah

KINALI, ADALAR İÇİNDE İSTANBUL'A EN YAKIN AMA EN ÇIPLAK, EN BOYNU BÜKÜK ADA

Toprağının rengi adını verdi

Kınalı'nın tarihinde, trajik bir öykü var. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra, Bizans İmparatoru Romanos Diogenes Selçuklu Sultanı Alparslan'a esir düşer. Daha sonra, Bizans'a döner ama, tahttan indirilir. Ve Kınalıada'daki Yukarı Manastır'a kapatılır. Ömrünün sonuna kadar da burada kalır.

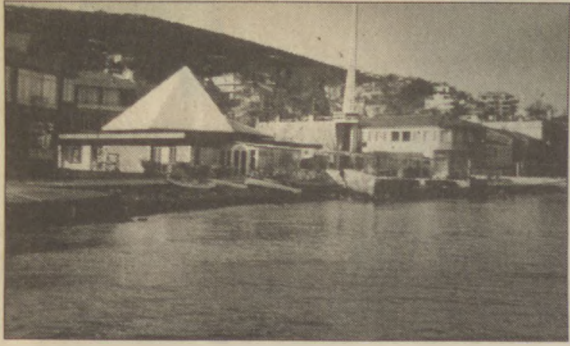
Vapurun dümen yerinde çaldığım ıslık
Yağmurlu güvertedeki türküm,
Sana yaklaşmaya vesiledir
Yoksa canım, seni unutmak için değil.

"Şimdi Sevişmek Vakti..." Sait Faik'in şiir kitabının ismi bile insanı adada aşka davet ediyor. Hangi güzelim vapurdur kimbilir, şairi sevgilisine yaklaştıran. "Mektup I" de yana yakıla seslendiği yarine, "Mektup II" de azıcık serzeniş hissediliyor:
Senden bahis açılmadıkça susmak isterim.
Senden bahis açmaya vesiledir,
Kınalıada, vapur, deniz, yunus.
Şimdiye kadar neden gökyüzü değişti?
Niye böyle oldu?
Neden kitapları severdim?
Bu şehirde ikimiz birden nefes alıyoruz.
Yoksa neye yarardı bu garip şehir?
Burada senin doğduğun bana malumdur.
Yoksa sever miydin minareleri,
Süleymaniye'yi,
Sen gavur olduğun halde?
Sahi niye böyle oldu? Ne kaldı geriye? Yunus yok, deniz kirlendi, mazot yüklü vapurların bacaları adam gibi tütmüyor. Ama, Kınalıada yerli yerinde.
Siz siz olun, yine de sevdayı atlamayın. Bakın şair vapurdan inmiş, çilingir sofrasını kurmuş, bekliyor.

BİR MASA

Bize bir masa ayır Yanakımu
Aleksandram'la benim için
Bir masa
Üstü çiçeksiz
Örtüsü gazeteden
Şarabı aşktan
Hem hülyadan
Aleksandra'm mızıkla çalsın
Siyaha çalar parmaklarıyla
Güftesi bayağı şarkılar
Adi havalar
Meyhane acı zeytinyağı koksun
Sen hoşnud ol Yanakımu.
Haldun Taner bir yazısında Kınalıada için, "Kınalı ise Fazıl Ahmed'in adasıydı diyor.
Fazıl Ahmed Aykaç, 1967'de kaybettiğimiz şair ve yazarımız. Fransızca, mimarlık ve siyasal bilgiler okuyup Celal sahir'in yayımladığı "Seyyare" gazetesinde başmakaleler yazarak tanınmış. Galatasaray'da yirmi yıllık öğretmenliği var. Fecri Atı akımının edebiyat ustalarından. Ancak, en çok "Tanin" de neşredilen ve meşhur şahsiyetleri hicveden, divan tarzındaki hicivleri ile tanınuyor. Haldun Taner'in 'heccav' deyişi bu yüzden. Arapça kökenli 'hicv'den, hiciv yazan ve söyleyen kimse anlamında.

Hiciv ustası Fazıl Ahmed, büyük dostu Yahya Kemal'e, "ne hakikat ne de mecaz aşığısın / Naz aşığı, saz aşığı, yaz aşığısın" diye sitem edermiş. Malum, Yahya Kemal Büyükada'nın müdavimi. Bakın, eski ustalar dostlarına sitem ederken dahi ne inciler dökürlermiş:
Uğramadın bu yaz
bize hiç kemal
Neyi bekliyorsun
sanki, güzü mü?
Bizi unutturdu sana
ihtimal
Gene bu Viranbağ'ın
ekşi üzümü
Cidden bir şey oldu
sana bu sene
Eski dostlarını bırak-
tın bütün

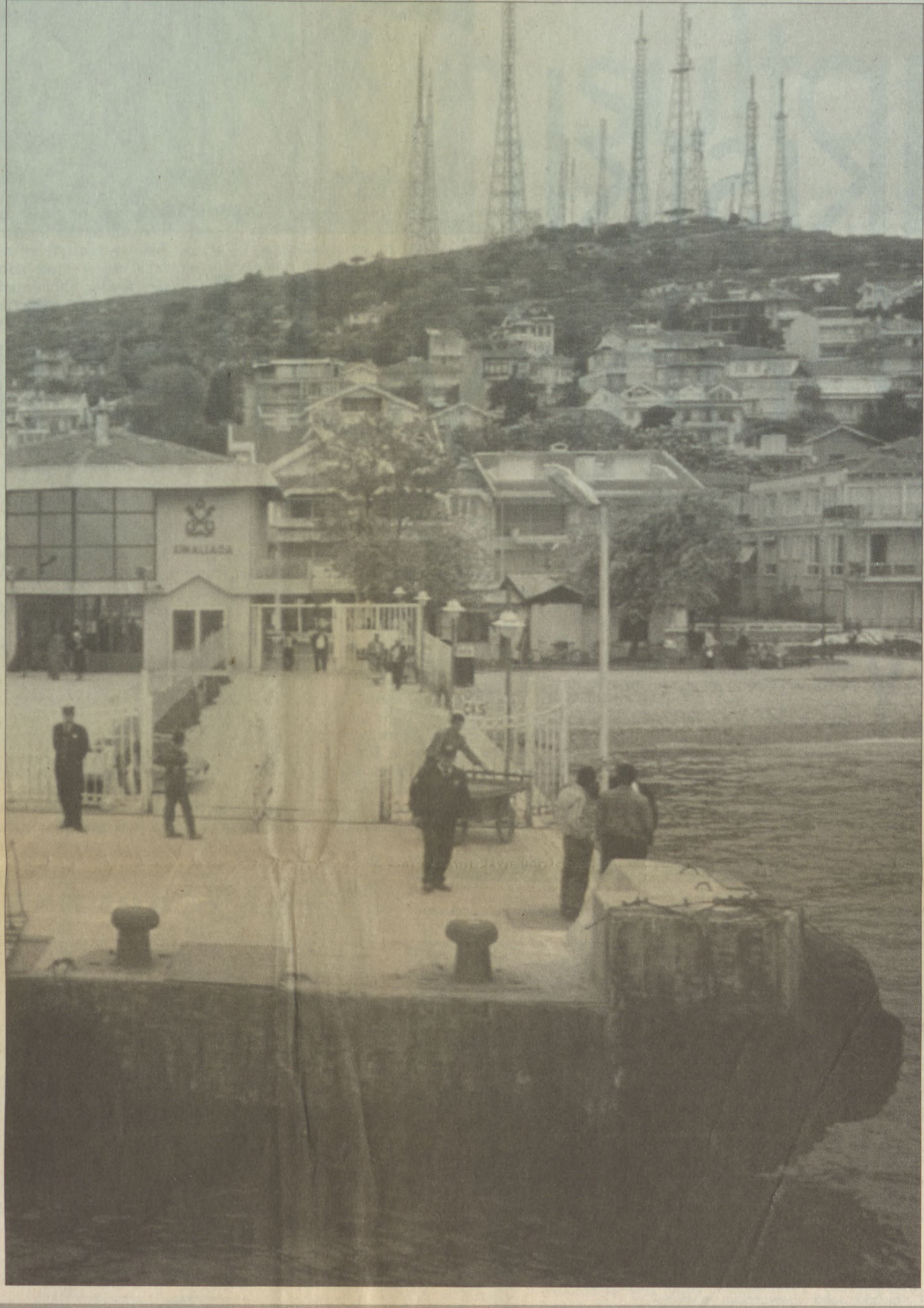
Kınalı'nın tarihinden yüzyıllar boyu korsan saldırıları hiç eksik olmadı.

Canım, Kınalı'ya kadar gelsene
Ekmeğ vesikarı alıp bir gün.
Üstad Haldun Taner'in düştüğü nota göre, bu şiirin yazıldığı günlerde takvimler, ekmeğin vesikayla alındığı 1917 yılını göstermektedir.

Kınalı sahidin de Adalar içinde en küçüğü, en ağaçsız, çplak tepeleri ile en kenarda boynu bükük kaları. Kınalıada'nun adı, topraklarının kırmızı renginden kaynaklanıyor. Antik Çağ'da isminin "Akona" veya "Akonitis" olduğu sanılıyor. Bizans devrinde ise, İstanbul'a en yakın ada olduğu için, Yunanca "birinci" manasına gelen "Protı" adıyla anılmış.

Kınalı'nın tarihinde, Türklerin Anadolu'ya girişi ile ilgili trajik bir öykü de yer alıyor. 1071 Malazgirt meydan Muharebesi'nden sonra, bildiğiniz gibi, Bizans İmparatoru Romanos Diogenes Selçuklu Sultanı Alparslan'a esir düşer. Daha sonra, Romanos Diogenes Bizans'a döner ama, tahttan indirilir. Ve Kınalıada'daki Yukarı manastır'a kapatılır. Ömrünün sonuna kadar da burada kalır.

Trajedi bununla bitmiyor. 1182'de Latınlar Kınalıada'nun yerleşim yerlerinin büyük bölümünü yakıyor. 1204 ve 1302'de ada yine korsanların saldırısına uğruyor. En son felaket de, adayı yağma eden Venedik donanmasının halkın çoğunu öldürmesi. Neyse ki, şehir hatları vapurları 150 yıldır Adalar'a uğruyor da, Kınalıada da gelişti, serpildi. Cumhuriyet döneminde adanın yerleşim yoğunluğu kuzey ve kuzeydoğu sahilindeki yamaçlara doğru yayıldı. Kınalıada'nın ünlü tepeleri "Çınar", "Teşrihiye" ve "manastır" isimlerini taşıyor.

FOTOĞRAF: SENİN GURMEH

Kınalı Bizans'ta, İstanbul'a yakınlığı nedeniyle, Yunanca'da birinci anlamına gelen "Protı" adıyla anılıyordu.

SAİT Faik ve Burgazada hepimizin hafızasına ve edebiyat zevkine nakşolmuş iki isim. Sait Faik'siz Burgazada olmaz. Ama, Sait Faik'in Kınalıada için kaleme aldığı "Kınalı'da Bir Ev" isimli hikayesi, Adalar'ın sıradan insanların sade, sevimli ama biraz buruk hayatlarını, küçük ayrıntılarıyla anlatıyor.

Kınalı'da bir ev

Sait Faik'in "Kınalı'da bir ev" adlı hikayesi, Adalar'ın sıradan insanların sade, sevimli ama biraz buruk hayatlarını, küçük ayrıntılarıyla anlatıyor.

Ama orayı öyle severim ki, neden bilmem. Belki de orada kendisiyle hiç konuşmadığım bir arkadaşım oturdu da onun için. Kınalı'nın önünden geçerken, hep o arkadaşımın hiç gitmediğim, hiç gitmeyeceğim evini düşünürüm.

Arkadaşım sakın, sessiz, iyi bir kızıdır. Sabahleyin ilk vapurla işine iner. Son vapura elinde paketlerle döner. Bazı defa son vapurda beraberrizdir. Onun iskelenin kalabalığında kaybolduğunu, sonra projekteciyi ışığını yolcularla karanlık yola tuttuğu zaman, az bir şey sallanarak hızlı hız-

lı sağa saptığını görür, yine kaybederim.

Küçük, kaplamaları simsiyah keşmiş bir ahşap evde oturduğunu sanıyorum. Evden deniz görünmüyor olmalı. Yahut, belki de, bir iki penceresinden, çakal eriği dalları arasından... Küçük bahçede acbadem, ayva, nar, hünnap ağaçlarını görürüm. Bahçede bir de çıkrıklı kuyu olacak. kırkını aşmış, şişmanca, yeşil gözülü

eksik olmaz. Arkadaşım dediğim kızın kendi başına bir odası yoktur. Onu vapurda, ikinci mevkiin tahatları üzerinde Rumca konuşurken dinlerim. Rumca bir kelime anlamadan ne söylediklerini bilir gibiyimdir.

Akşam saat 10.45'te oraya varıldığına göre, ancak 11'de yemeğe otururlar. Hemen de yatarlar herhalde. Acaba başucunda bir kitap var mıdır? Bana bir defacık gülmüş olan bu kızın hülyalarına ne karışır bilmem ki?... Yemeği nasıl yer? Hızlı mı, yavaş mı? Ne kadar merak ederim. Acaba birçok insanlarda olduğu gibi, yemek yerken çirkinleşir mi? çirkinleşince, yüzündeki o iyi, harikulade çizgiler, ne olur? Nereye giderler?

Kınalıada'yı bu kızı tanımadan da merak ederdim. İnsanlarını değil. Onları bol bol vapurda görüyordum. daha çok, o vapurdan çıkanlarla birlikte, bu gece yarısı sönük kırmızı ışıklanıyla böcek gibi kabuğuna, kırmızı benekli kabuğuna kapanmış Kınalı'nın evleri ne yaparlar diye. Ne yapacaklar, her yerde olduğu gibi, onlar da dedikodu yaparlar. Yerler, içler, uyurlar.

Evler mi? diye sormayın. Evet, evler... Bunları bildiğim halde, eskiden merak ettiğim Kınalı'nın evlerini şimdi büsbütün görmeye can atıyorum. Çünkü orada, bayıldığım bir kız oturuyor. Ben eskiden Amavutköyü'nü de böyle merak ederdim. Sonra, bir gece gidip gördüm... İki balkonlu bir ev gördüm. Caddelerinden dereler

geçen büyük bir köy. Dört beş köprü. Köprüünün birinde sarhoşun biri eğilip kusmuştu.

Şimdi Kınalı'yı da böyle merak ediyordum. Kınalı'nın bir evini... bir masa düşünelim. Eskimiş muşambadaki boncuklu bir nihalin üzerine bir sahan konuyor. Bu et midir, sebze midir? Haydi bu meraktan cayıalım. Farzedelim ki, ettir. İşte, dağıldı. Babaya, oğula, kıza, benim arkadaşım olan kıza...

Yemeği anneleri dağıtıyor. Küçük kız kardeşi büyük zehir yeşili gözlerini açmış, sahana değil, sofranın arkasındaki Meryemana kandilinin yandığı, kapısı çıkarılmış dolaba bakıyor. Karpuz oradadır. Bu akşamki karpuz sarı çıkmıştır. Çekirdekleri simsiyahtır.

İşte konuşuyorlar. ne konuşuyorlar acaba? Bir vapurun projektörü yarı aydınlık odayı ışık içine daldırıyor. Sevdiğim kız yemek yerken çirkinleşmiyor. O kadar şen, o kadar sıhatli ki, yediğinin farkında olmuyor. Arkadaşımın yüzünde hep neşeli şeyler var. Ağzında bir lakırdı. Ne söylüyor, merak ediyordum.

İşte bu yüzden hikaye yazarm. İşte bu merak yüzünden hikayeci geçirim. Hikayelerimi beğenmezler, üzülürüm. Beğenirler, kızarm. Kendimi beğenirim, budalalaşırım. Beğenmem, canım yemek istemez. Kınalıada'ya gelince... İşte, onu pek merak eder, bir türlü inemem, bu gi-dişle inemeyeceğim de..."

Şair, yazar Fazıl Ahmed, Kınalı'ya hiç gelmediği için Yahya Kemal'e sitem eder.

DÖRT BÜYÜK ADANIN EN ŞİRİNİ BURGAZ, DÜPEDÜZ SAİT FAİK'İN ADASIDIR

Sait Faik'in dünyası Burgaz

Burgazada'nın ilk ismi, latince'de "Emin liman" anlamına gelen "Panormun Castrum". Bu ad, Roma çağına ait. Büyük İskender'in komutanlarından Antigonos'un oğlu olan Demetrius Poliorcete'nin, İ.Ö. 298'de, babasının şöhretini yaşatmak için, adaya "Antigone" adını verdiği rivayet ediliyor.

Bizanslılar adayı "Panarmos" adıyla anıyor. Bu devrin en çok sözü edilen öyküsü, keşiş Methodius'un burada geçirdiği zindan hayatı. Bizans İmparatoru II. Mihail, İ.S. 9. yüzyılda keşiş Methodius'u kırbaçla dövdürdüktan sonra, Burgazada'daki manastırlardan birine kapatmıştı.

Türkler, İstanbul'un fethinden sonra, adaya Yunanca "Kale burcu" anlamına gelen "Pyrgos"dan esinlenerek "Burgaz" adını verdiler. Ünlü deniz ustası Piri Reis, "Kitab-ül Bahriye"sinde, adadan "Burgazlı" diye söz ediyor. Cumhuriyet döneminde ise, dört büyük adanın en şirini olan Burgazada, düpedüz Sait Faik'in adasıdır.

VİRANBAĞ

Viranbağ'ın ekşi üzümü... Fazıl Ahmed'i can dostu Yahya Kemal'den uzak tutan o meşum (?) meyve. Eski yazarlar ne hoş sohbetmiş!

Pekçok yazarımızın şiirlerinin altındaki "Son" kelimesinin yanındaki minicik kayıtlarda, Burgaz, Heybeli, Nizam gibi kayıtlar görülüyor. Haldun Taner'in bir notu olağanüstü sıcak: "Benim de 'Ayışığında Çalışkur' adlı naçiz bir uzun hikayemin aytında Viranbağ kaydı vardır. Hikaye orada mu geçiyor? Haaaayır! O dönemde adada oturduğumdan mı? Yo... Kış aylarında, adadan el ayak çekildiğinde tek başıma büyük tur yapmayı sevdiğimden ve ne zamandır tasarladığım bu uzun hikayeyi, Viranbağ'daki bir kahvede bir gün boyu içinde, bir solukta bitiriverdiğimin bir şükranı olarak."

Hepinizin gördüğü gibi, her adanın bir yazarı, onunla bütünleşen bir şairi var. Burgaz'ın Burgaz'ın adıyla bütünleşmiş o evrensel insan ise, Sait Faik Abasıyanık. Bugün pazar günlerinde bile ziyaret edilebilen mütevazı evi, yaşadığı dönemde, Burgaz balıkçıların dışında kimsenin tanımadığı bir sade insanın dupduru hayatını yansıtıyor. Ancak, Sait Faik'in İstanbul'a ineneği günler, üstad birkaç dakika geç kalsa bile, kaptanın gemiyi iskelede beklettiği hala anlatılır.

Sait Faik'i anlatmaya ne kelimeler ne de cümleler yeter. En basit ifadesiyle o, Beyoğlu ve Adalar'da rastladığı, beraber çilingir sofrasını paylaştığı, dertleri ile hemhal olduğu, fakir ve orta tabakadan insanların, en başta serserilerin, külhanbeylerinin, sokak çocuklarının, meyhanelerin, kahvelerin, parkların, meydanların yazarıdır. Sözü, özgürlüğün, gönlünce yaşamın sesidir.

Sait Faik'i zamanında Burgazadahlılar'a sorsak, kaç kişi tanırdı acaba? Tıpkı Peride Celal'in dediği gibi: "Adalar uzaklarda suya düşmüş, kara taş parçaları gibi, küçülmeye başlıyordu. Tek yıldızı gördü, gökyüzünde parlayan."

Ama Sait Faik, Burgazada'nın sıradan insanlarını birer "karakter" mertebesine yükselten yazar. Balıkçıları iç ve dış dünyaları ile, ekme kavgaları ile tanıyan, yaşadığı mekanı derinliğine algılayan, hissedilen biri. Herkesin sıradan birer kişi olarak kavradığı balıkçıları anlatırken, evrensel insan ve ahlak normlarını sorgulayan bir kalem ustası.

SAİT FAİK'TEN

"Yaşayacak" adlı hikayesin-

de, Sait Faik bizlere balıkçılığın "şiir"ini yansıtıyor.

"En mühim mesele elbette ki balığın çıkmasıdır. Balık, ilk fırtınalarla, ilk soğuklarla başlar. Hala suları soğumamış denizin yüzünde küçük balıkların peşinde koşan kolyoz, artık daha derinlere inmiştir. İnıp ağı, ancak balık derme ve kıyıya indiği zaman kolyozu çevirebilir.

Çok ayaz günler bir yana, öteki günler sabahleyin inba kalkmanın pek şairane olduğu söylenebilir. Ada'nun içinde saat dokuzdan sonra bütün kahveler kapanmıştır. Sokaklarda yalnız rüzgar, kediler, rüzgarlardan daha siper sokaklara sığınmış, daha kalabalık yakın adalardan sürülmüş, munis, bahtsız köpekler vardır. Her sabah saat dört buçukta uyanamayanlar, keyif için senede iki kere inba giderlerse pek zevk duyarlar."

Burgazada'ya kış soğuğu nasıl çöker? "Son Kuşlar"da Sait Faik, yazı yaşayan bir adanın terk edilmişliğe alışmasını anlatıyor:

"Kış, Ada'nun her tarafına yerleşebilmek için rüzgarlarını poyraz, yıldız poyraz, maystro, dramudana, gündoğusu, batı karayel, karayel halinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz, daha pılısını pılısını toplamış, bir kenara, oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. Gitmekle gitmek arasında sallanır bir halde, elinde bir pasaport, çıkında üç beş altın, bekleyen bu güzel yüzlü göçmen tazeyi benden başka bu Ada'da seven hemen hiç kimse yoktur, diyebilirim. -Övünmek için değil!-"

"Herkesin yeni başlayacak olan altı yedi

aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde ben, tembelliğim, hep kaçanı kovalayan huylumla yazın, o güzel göçmenin peşine düşmüşümdür. Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu. Kimi bir çamun gölgesinde durgun ve güneşsizdir. Kimi bir çalılığın kenarındaki çimenlikte bütün eski ihtişamıyla daha yeni başlamıştır."

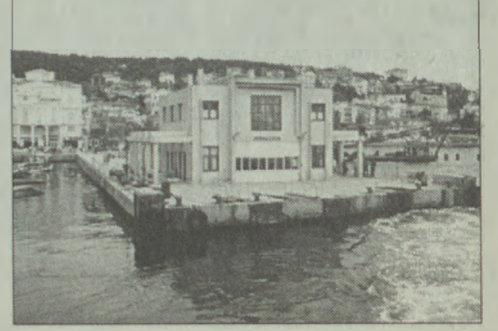
"Yazın daha parça parça, lime lime, bohça bohça eşyalarıyla gitmek için fazla telaş etmediği Ada'nun bu yakasında, hiç ev yoktur. Yalnız bir tek kır kahvesi vardır."

"Bir küçük koyun hemen beş on metre yukarısında, bir apartman terası kadar ufak bir kır kahvesinin tahta masaları üstünde, hala karneciler gezer. Hala sinekler kahve fincanının etrafına konarlar. Bütün sesler kesilmiştir."

BARBA ANTİMOS

Sait Faik'in Burgazada üzerine yazdığı hikayeler içinde, "Barba Antimos" mekânla kişiyi özdeşleştirmenin mükemmel bir örneği olarak sunuluyor:

"Ada'nun omuz verdiğimiz, üstüne oturduğunuz, seyrettiğiniz, taş attığınız, ayak bastığınız, yaslandığınız, dayandığınız her duvarında onun harından, onun el emeğinden, terinden bir şey vardır. Onun yaptığı duvarlar ne moyayıktır, ne kütük ve taş taktiklidir. Onun duvarları, iki bin sene evvel yapılmış mütevazı ama arkasında ve içinde kaba biçimde bir felsefe, yahut da bir

aşk efsanesi, belki de bir Yunan tanrısı, her zaman haksızlığa karşı koymuş bir kahraman saklar. Onun elini sürdüğü her duvar birdenbire iki bin sene evveline bir antika gibi gidiverir. Üç sene sonra onun yaptığı bir sarmıcın içinden bir torba Bizans altını çıksa, hiçbir arkeolog kalkıp da bu torbanın bu sarmuca sonradan atılmış olacağını söylemeyecektir. Yaptığı kulübe taklidi her evin önünde bir asma, bir sarmaşıkla bir şimşir dikerseniz, bir çardak kurarsanız, girer girmez sizi Sokrates'in neden karşılamadığına şaşarsınız. Ne zaman tahta bir masa üzerinde yaz akşamı oturup da şarap içseniz Alki-biyades'in kılıç şakırdatarak Sokrates'e: "Peki Sokrates, öyle olsun, senin dediğin gibi olsun. Ama benim anlayamadığım işin şurası: Niçin insanoğlu bu kadar ölmeyecek gibi doğup büyüyor, senin gibi seksenini geçiyor da büsbütün akıl, mantık, fikir kesiliyor da, bütün sırları ayan edeceğim hale geliyor da, tam mutlu zamanında göçüp gidiyor?" dediğini duyarsınız."

Her adanın onunla bütünleşen bir yazarı var.

Burgaz'ınki ise, Sait Faik Abasıyanık. Sait Faik'in İstanbul'a ineneği günler, geç kalsa bile, kaptanın gemiyi iskelede beklettiği hala anlatılıyor.

Türkler, İstanbul'un fethinden sonra adaya, Yunanca "Kale burcu" anlamına gelen "Pyrgos"dan esinlenerek "Burgaz" adını verdiler.

Astro

MAGAZİN

TEMMUZ SAYISI ÇIKTI ALDINIZ MI?

- ★ Sezen Aksu-Ahmet Utku evliliği, çiftin işlerindeki yoğunluğa bağlı
- ★ Hülya Koçak ve oniki burcun aylık horoskopu
- ★ Yemek yeme alışkanlıkları ve burcuna göre diyet önerileri

Geleceği öngörme sanatı da diyebileceğimiz İ.King kartları ve kitapçığı ile kehanetlerin kapısını aralıyoruz.

★ Finansal Astroloji "Endeks dönüş noktasında" diyor

★ Yıldız haritanızı artık siz de yorumlayabileceksiniz

★ Tarot, Çin Falı, Numeroloji, Rüya Analizi derken, bunlarla birlikte Türkiye'de ilk kez Mürekkep Falı...

★ Sıkıntıdan, gerilimden hatta hastalıklardan kurtulmak istiyorsanız hemen bir ağaçla dost olun

Yükselen burç nasıl hesaplanır?

Yeni Sayı: Temmuz 1997 Fiyatı: 20.000 TL

TÜRKİYENİN TEK HOROSKOP VE BURÇ DERGİSİ

Ciller'in kader ayı

İmpetif bir meşrum öyküsü

Ekrendeki ruhlar

Türkan Soray'dan sürpriz

Hayatını yazıyor, kızıyla film çevirecek

AYIN BURCU

YENGEÇ

Direksiyondaki burçlar

Aylık Horoskop

Kartları ve kitapçığı bölümler...

165800

Hüriyet Dergi Grubu

ADALAR İÇİN DİRİLME PROJESİ: KÖŞKLERİ KONGRE TURİZMİNE AÇMAK

Eski köşkler keşfe hazır

Büyükkada'da görüştüğümüz Çelik Gülersoy, adalar-daki uygun eski yapıların onarılacak kongre turizmine açılması projesini anlattı.

- "İçlenişler'in V'inci bölümünde "Meğer bu ne renkli dünya imiş... / Kır çiçekleri, hayli geç kaldım. Affedin beni!" diyorsunuz. Şairin yüreğinde ne kastettiğini bir tek kendisi bilir. Ama Adalar'da, acaba geç keşfettiğiniz bir güzellik mi?

Sualiniz ilginç. Ama ben Adalar'ı tam 60 yıl önce gördüm. Ve o zaman dahi burada yaşamak istemişim. Hayat aktı gitti. Ve, ancak geçen yaz Büyükkada ile devamlı bir ilişki kurulabilirdi.

- Nasıl böyle birdenbire?

Evvvela, hayatımın en büyük kaybına uğradım. Annemi kaybettim. Tarifsiz bir acı. Teselliye muhtaçtım. İkinci olarak, Turing kurumunun başlattığı bir turizm projesi bana fikir verdi. Bilirsiniz, Sultanahmet bölgesindeki otellerimizde hep kaliteli yabancı ko-

Adalar her şeye rağmen İstanbul'un bundan 50 yıl önceki dokusunu muhafaza ediyor.

nuklan misafir ediyoruz. Bu konukları, tekneyle Büyükkada'daki özel evimize getirip ağırlayacak, sonra şehre götürecektik."

- Tarihte daha önce Adalar'a hiç turist gelmemiş mi?

Gelmiş tabii... Geçen yüzyılın sonunda ve bu asrın başında turistler, Ada'da saray yavrusu tabir edebileceğimiz köşklere geceleyip leziz yemekler yiyebiliyorlardı. Ama, son 70 ya da 80 yıldır bu doku kayboldu. Şu anda, turistlere sunulabilen mekanlar, yalnızca sahildeki lokantalar. Üstelik de, döner kokuları arasında. Turistler geliyor, belki bir balık yiyor, sonra arabalara biniliyor, Ada'nın güzelim köşklarine şöyle bir dışardan bakılıp şehre dönülüyor. Malzeme var, ama kullanılmıyor. Oysa, dünyadaki örneklerde, bir şehir turistin önüne renkli bir yelpaze gibi açılır. İstanbul'da ve Adalar'da da böyle olmalı diye düşündüm. Bu fikir başkalarıncı da benimsenirse, İstanbul turizmi açısından bir çığır açılmış olacak.

- Adalar'ın bu açıdan avantajı ne peki?

İstanbul'un yaklaşık 50 sene önceki dokusunu bugün muhafaza ediyor olmaları. Hayli değiştiği ve tabii bu arada bozulduğu halde, Adalar zengin bir tarih ve tabiat hazinesine sahip. En fazla ağaç ve köşk de Büyükkada'da mevcut. Zaten benim Büyükkada'ya sığınışım da, şehrin dayanılmaz gürültüsü ve hava kirliliğinden kaçışından kaynaklanıyor. Burada hava

temiz. İstanbul'daki hava kirliliği turizm trafiğini tehdit eden boyutlara çoktan ulaştı ve aştı bile. Kirlilik öyle bir şey ki, iş teneffüs edilen havaya dayanunca, zengin-fakir ayrımı ortadan kalkıyor, o tehlikeli noktada herkes eşitleniyor!"

- Amacınız Adalar'a sadece çok sayıda turist sevk etmek değil herhalde?

Evet, biraz daha incelikli bir fikrim var. Adalar'ın kongre turizmine açılmasını mümkün görüyorum. Çünkü, Adalar'ın sayfiye sezonu iki üç ayla sınırlı. Oysa, kongre turizmi tüm sene yayılır. Bu projeden kişisel olarak politik bir beklentim yok. Her kişinin yaşadığı çerçeveye bir yarar dokunması ve hayatımızın batı standartlarına yükseltilmesi gereğine inanıyorum. Bir azınlığa hizmet etmek ya da lüks üretim peşinde de değilim. Belki herkes farkında değil, ama turizm gelirinden her zaman, en yoksul köylü çocuğa kadar herkese pay düşer. Adalar'da kongre turizminin gelişmesinin, başta esnaf olmak üzere, ada sakinleri ve İstanbul'a getireceği kazançları düşünabiliyor musunuz? Bu yüzden de, projem için gerekli finansmanın bir bölümünün varlığı ve aydın ada sakinleri tarafından sağlanacağını umuyorum. Tabii, devlet ve özel sektör de projeye sahip çıkmalı. Bu amaçla, Büyükkada İş Bankası'nda mali katkılarını kabul edecek bir banka hesabı da açtım.

- Kongre turizminin Adalar'a taşınmasının "ölü sezon"ların değerlendirilmesi dışında da yararları olmalı...

Tabii... Çünkü, ülkemizin dört bir bucağında gördüğümüz gibi, bir yöre turizme açılınca derhal arsa spekülasyonu başlıyor. Arazi ateş pahası, ilk elde arsasını satan kazanıyor. Ama, ya sonra? İşte, tıpkı şu anda ada sahiplerinden karşılara baktığımızda acıyla gördüğümüz gibi, o güzelim kıyı köylerine bir anda insanlar yığılıyor ve hepsi birer beton yığınuna dönüşüyor. Oysa, Adalar'da kongre turizmi demek, yazlıkçıların uğramadığı nisan-mayıs ve eylül-ekim aylarının kazançları dönüştürülmesi, bu bir. Çok daha önemli, Adalar'ın sayfiye kimliği bozulmaksızın, ağaçlıkların parsellemesi önlenerek, mevcut kişilikli binaların hepsinin aynen korunması. Çoğunun şık kongre ve konferans mekanlarına dönüştürülmesi. Bir kısmının ise, yine güzelliklerine ilişilmeksizin, pansiyon ve aile işletmeleri olarak değerlendirilmesi, yeni fonksiyonlar kazanması.

- "Adalar" dediğinizde sadece Büyükkada mı ön planda, yoksa hepsi mi?

"Adalar" dediğim, beş buçuk ada. Buçuk olan, şu sevimli Kaşık Adası.

- Pekî, bu "beş buçuk ada"nın ahalisi kongre turizminden ne kazanacak?

Bir kere, yıllardır satılmayan birçok boş yapı para edecek. Binalara yönelik bakım ve onarım sektörü canlanacak. Senede yalnızca üç aylığına kiralanabilen evler, bütün sene açık pansiyonlara dönüştürüleceği için, hem bina sahipleri hem de girişimciler kazanacak. Dahası, dokuz ay neredeyse kepenk kapatan çarşı esnafı iş yapacak. Hizmet endüstrisi gelişince, bir sürü genç insana da iş kolları açılacak. Yiyecek üreticilerinin karını söylemek bile gereksiz."

- Senelerdir hep beraber gördük. Adım gibi biliyorum, bir sürü insan sizi "roman-

tik" olmakla suçlayacak. Öyle değil mi?

Doğru... Bu dediğiniz çok başıma geldi. Ama yanılanlar hep beni suçlayanlar olmadı mı? İmar ettiğim Boğaziçi korularını ve köşklarini geçiniz bir kalem. 1980'lerin başlarında Sultanahmet'e yatırım yapmaya başladığımda, aklı başında olanlar dahil, pek çok kişi, "O çöplükten ne çıkar?" diye düşünmüş ve bunu yüksek sesle de dile getirmişlerdi. Fakat, birkaç yıl sonra Soğukçeşme Sokağı bitli hippi binalarının arasından sıyrıldığında ve üstelik Türkiye rehberi kitaplarına torpilsiz girdiğinde, diyecek lafları kalmadı. Yeşil Ev'de yılbaşında kibirli Fransa Devlet Başkanı François Mitterrand'ı ağırlamak az şey midir? Yeşil Ev apayrı bir ferah mekan. Onun ardından, hantal bir hapisane binası günümüzde çok lüks bir saray yavrusu oldu. Çevrede türeyen bozuk ve rüküş örneklerin zamanla silineceğine de eminim."

- Adalar'ın ışıltılaması imkansız değil, diyorsunuz. Bu proje nasıl gerçekleşecek?

Adalar'ın kongre turizmi amacıyla - ama bozulmadan- imarı çok zor bir iş değil. Çünkü, Adalar'ın özelliği "konsantre" olmaları. Yani, burada her şey, un-şeker-yağ bir arada. Bir kere, kongre için gerekli hacimler hazır. Yeni yapılaşmaya gerek olmaması büyük avantaj. Hemen birkaç örnek sıralayayım, isterseniz. Bomboş duran saray gibi bir yapı var, Vatikan'a bağlı. San Paşifco Kilisesi'nin yan binaları. Hepi topu üç öğrencisi kalmış Rum İlkokulu. Kaymakamlık binasının karşısında Madam Fabisto'dan kalan ve polis kulübü yapılacak duydüğümüz bomboş ve gene saray gibi bir başka yapı. Dahası, Vakıf evleri. Bu vakıf evlerinin hepsi Aya Nikola'da ve Ortodoks Kilisesi'ne bağlı. Aya Yorgi Tepesi'ndeki harap yetimhanenin imarı ise, çok para istiyor, ama yine imkansız değil. Ancak, ilk başta saydığım tüm binalar çok az bir hizmetle hemen devreye girebilir.

- Azınlıklar ile bağlantılı binalar için Adalar projesi için hazırladığınız broşürde, "resmi" ve "kılıklı" tabirini kullanıyorsunuz. Pekî, Lozan engeli nasıl aşılacak?

Aşılır. Konuşa konuşa, anlaşılır ve her şey aşılır. Azınlık kuruluşları kendi rızaları ile uyuma yolunu seçerlerse, niçin aşılması? Sözüün özü, Vatikan temsilciliği, Fener Patrikhanesi ve Dışişleri Bakanlığı'nun mutabakatı gerek. Bu da sağlanabilir.

- Siz ortamı beş aşağı beş yukarı hazır görüyorsunuz...

Sadece hazır değil, ideal görüyorum. Bu "metruk" ve "mahzun" mekanlar, Adalar broşüründe de ifade ettiğim gibi, bir sihirli

Çelik Gülersoy, kiş aylarında fayton yerine kupa arabası öneriyor.

değnek dokunmuşçasına, çok kısa sürede dirilir ve dünya turizmi içindeki haklı yerlerini alabilirler. Bir ufak nokta, Kınalıada'nun tepesine dikilmiş boynuz antenlerin kaldırılarak Hayırsız Ada'ya çekilmesi şart. O zaman, imar edilmiş köşklere ile, sermaye gruplarının ilgisini çekecek ve henüz satılmamış özel mülkler ile, karakterli binalar, motorsuz yolları ile emsalsiz bir yüzeyi, dünyaya "kongreler beldesi" olarak sunabiliriz.

- Vitrini düzeltme ya da makyajı tazeleme konusunda ilk adımda ne yapmayı planlıyorsunuz?

Bence, arabaların toplandı meydan, ele alınacak ilk yer olmalı. Çok garip, gayri estetik bir alan. Büyükkada'nın en bozuk yeri burası. Üstelik de, iskelede vapurdan iniyorsunuz, ister yerli, ister yabancı olsun, dışardan gelen ziyaretçilerin adayla ilk yüzüze geldiği mekan burası. Şimdiki haliyle, resmen harap bir Meksika köyüne benziyor.

- Arabacılar çok alınacak ama...

Alınmak değil, düzeltmek gerek. Arabacılar meydanının ıslahı için ben iki kolay operasyon düşündüm. Önce, meydanı çevreleyen binaların cephe ıslahı şart. Yani, çatı çökecek, boya yapılacak vs. İkinci adım, aynı meydan boşluğunun üstünün bir pergola ile kapatılması. Ve, pergolanın mor salkımlarla, boru çiçekleri ile örtülmesi.

- Cehaletimi mazur görün ama, "pergola" ne demek?

"Pergola İtalyanca, daha doğrusu Latince kökenli bir kelime. Sözlük anlamı, üstü gül veya sarmaşık ile kaplı kameriye demek. Ama ben, Büyükkada için mor salkımın çok yakışacağını düşündüm. O gününbirlik açan boru çiçeklerinin de..."

- Araba meydanını düzelttik diyelim. Arabalar en olacak? Sadece meydana

pergola yerleştirerek iş bitecek mi?

Hayır, nerde!.. Araba meydanında arabacılar ve gerektiğinde ziyaretçiler ve hatta vapurdan inip evine gitmek için araçları bulmak zorunda olan ada sakinleri için de, sıhhi bir WC şart. Turing bunun yapımını bir bağış olarak üstlenecek. Ada üslubu verilen bina arabacılar için bir duşu da içeriyor, yeterli su deposu ile. Sevimli bir pavon düşünüyorum.

Ayrıca, bir de kıyafet sorunu var. Arabacıların tek tip elbise giymesi doğru olmaz mı? Yazlık ve kışlık iki ayrı kıyafetleri olmalı. Bir pantolon ve iki gömlek bağışlamak çok kılifli bir iş olmasa gerek. Arabacıların muntazam traş olmaları ve yıkanmaları da, artık belediyenin telkinlerine kalmış.

- Arabacı koğuşlarının ve ahırların sefaleti ne olacak peki?

Her ikisinin de ıslahı ihtiyacı var. Ahırlar için sağlıklı ve iyi görüntülü ahırlar ve sürücüler için de duşlu, düzgün WC'li, ranzalı sıhhi konutlar inşa edilmeli. Arabacılar bugüne kadar öyle ilkel, neredeyse çöplük kadar bakımsız yerlerde yaşamışlar ki, hiçbir şey vermeden pek bakımlı ve temiz olmalarını beklemek olanaksız. Adalar'ın genel temizliği açısından, arabalarda at gübresinin ince torbalarda toplanıp yol üstünde belli aralıklarla yerleştirilecek konteynerlerde saklanması ve hatta arabaların arkasında birer bidon bulundurulması da düşünülmeli.

- Adalar broşüründe "beygir yeşilin ve tarihin müttelikidir" diyorsunuz. Çok enteresan. Ne dersiniz, özdeyişler defterime kaydedeyim mi?

Ben ciddiğim. At arabası sistemi, başta Büyükkada olmak üzere, tüm adaların yeşilliğinin ve tarih dokusunun doğal güvencesi. Bunu şimdiye kadar kimse düşünmedi galiba. Zira, adaya motorlu taşıt girdiği anda, günümüzde atlı arabanın çıkamadığı dik yamaçlar ve üç nokta ulaşılır olacak. Bu iyi bir şey gibi görünüyorsa da, üç tane otomatik sonucu da kaçınılmaz: Bir, bakır kalmış yerlerin parsellemesi, iki, arazinin hızla değerinin artışı, ve üç, pıtrak gibi dağı taşı saracak inşaat humması."

FOTOGRAF: SENİH GÖRMEK

SIRA ADALARDA

TURING'in bir dernek olarak doğumu, 1923'te bir Eylül günü, tam da çay saatine denk geliyor. Cumhuriyet'in ilanına iki ay kala... İlk iş olarak, İstanbul'a gelecek turistlerin (ki o zaman, bunların sayısı 50 bini aşmaktadır) ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kolları sıvayan dernek, 1930'da "Triptik" hakkını devletten alır. İkinci Dünya Savaşı yıllarını rölantide idare eden kurum, 1950-65 dönemini, demokratikleşme atmosferinde yapacağı yeni hamlelere hazırlıkla geçirir.

1966'da ve sadece 35 yaşında resmen müdür olan Çelik Gülersoy ile başlayan yıllar ise "turing" imzalı isimlerin tüm İstanbul'u donattığı bir dönem. Bu eserlerin ilki, ülkemizin batıya açılan penceresi, Kapıkule. Turing, gurbetçilerin bu "çile kapisı"nı 14 dakikada bir geçit veren modern bir yapıya kavuşturur. İstanbul'daki yıldız eserlerin ise hangi birini saymalı: Bolu'daki Koru Oteli'nden sonra Yıldız Parkı'ndaki Malta ve Çadır köşkları, Pembe ve Yeşil seralar, üç kır kahvesi ve parkın tanzimi; Emirgan korusundaki Sarı ve Pembe Köşkları ve kır kahvesi; Çamlıca'nın tanzimi; sonrasında Emirgan'daki Beyaz Köşk ile Hıdıv Abbas Hilmi Paşa malikanesinin onarımı. Çadır Köşkü, Yeşil Ev, Soğukçeşme Sokağı evleri, Roma Sarnıcı, El Sanatları Çarşısı, Kariye Otel ve Çevre düzenlemesi, Sıfırdağ'da Asmazlar Konağı'nın onarımı ve otel olarak hizmete sunulması; İzmit ve Adapazarı servis üsleri, İstanbul Kitaplığı, Fenerbahçesi Parkı, Sarıyer'de çeşme ve Büyükdere'de park, Soğukçeşme sokak'ta konuk Evi ve daha neler neler...

Çelik Gülersoy bugün de Turing'in asker ve de sivil darbelerle kısılan imkanlarına rağmen, Adalar'ın makyajını tazelemeye çaba harcıyor. Ve Adalar'ı önce kongre turizmi, derken ülke dışından turistlerin ilgisini çekecek yepyeni birer mekana dönüştürmeyi hedeflerken, tüm İstanbullular'dan yardım bekliyor.

FOTOĞRAFLAR: SENİH GÜRMEK

FAYTONLAR HER YERDEN KOVULDU AMA ADALARDA HÂLÂ BAŞTACI

Adalar faytonsuz olmaz

Otomobil icad olup mertlik bozulunca hem İstanbul hem de Anadolu kasabalarında faytonlar ortadan kalktı. Oysa Osmanlı'da sadece insan taşımada kullanılan atlı araba dendiğinde, faytonların yanısıra akla gelen isimler çeşitliydi: Talika, hinto, katip odası, lando gibi.

Osmanlı'nın son döneminde arabalara genellikle "kupa" denirdi. Ancak gerçek kupalar, oturma yerleri tamamen kapalı olanlardı.

Fayton veya benim çocukluğumda kimilerinin dediği gibi PAYTON... Aslında mitolojik bir isim ama Türkçe'ye Fransızca "phaeton"dan gelmiş. Körüklü, dört tekerlekli, atlı binek arabası demek.

Üniversite yıllarımdan çok sevdiğim bir dostum İzmirli gelin hanım ile Büyükdere'de dünya evine girmişti. Nikahına da gelinini koluna takıp faytonla gelmişti. O zaman, ne güzel bir fikir diye düşünmüştüm. Başkaları niye bunu akıl edemiyor? diye sormuştum kendi kendime. Bizim bildiğimiz faytonlar büyük ve küçük ada turları için geçerliydi yalnızca. Oysa Büyükdere'nin eski resimlerinde vapurdan inmiş "grantuvale" kibar beyefendilerin eşek sırtında ada yokuşlarını görmek pekala mümkün.

Otomobil icad olup mertlik bozulunca hem İstanbul hem de Anadolu kasabalarında faytonlar ortadan kalkıyor. Oysa Osmanlı'da sadece insan taşımada kullanılan atlı araba dendiğinde, faytonların yanısıra akla gelen isimler çeşitliydi: Talika, hinto, katip odası, lando gibi. Hani şu "Ayranı yok içmeye / Lando ile gider ...maya!" deyişine konu olan lando!

BİR DE BAKIM OLSA

Osmanlı'nın son döneminde ise arabalara genellikle "kupa" denirdi. Lando gibi kupaların da oturma yerleri

tamamen kapalı olurdu. Tek veya çift atla çekilen faytonların ise üstündeki körükler yarı yarıya ya da tamamen öne kapanacak şekilde idi. Sürücü de önde biraz yüksekçe ayrı bir yerde otururdu.

Faytonlar sadece Adalar'da kaldı. Sebebi de gayet basit: Motorlu taşıt trafiği yasak olduğu için. Trafik gürültüsünden uzak olmak gerçek bir nimet. Ama ya o yolların pisliği, ahırların sefaleti, sürücülerin bakımsızlığı. En önemlisi de abuk subuk malzeme ile donanmış faytonların görünüşleri?

Çelik Gülersoy -belki de çok haklı olarak- "bunlar fayton filan değil. Düpedüz birer sepet arabadan ibaret!" diyor. "Sepet araba"ların islahı için önerilerini Adalar projesi broşüründe şöyle özetliyor:

"Eflatundan altın yıldızına kadar bir dizi arabesk boyaya batmış ve çoğu harap bu sepetlerin düzeltilmesi şart. Bizim gözümüz alışmış olabilir ama bakımlı şehirlerden ve en üst konfordan gelen turistler için, bu tuhaf arabalar bu halleriyle sunulamaz. Turing eliyle ilk islah çalışmalarına başladım. Döşemele-ri, tentesinden tekerleklerine kadar medeni zevklere çevrilen bu örneklerin beğenileceğini umuyorum. Tüm sepet arabaların elden geçirmemiz gerekiyor.

Dahası, yeni araba türleri üretilmesi gerek. İki tip düşünüyorum: Yaz ayları için gerçek fayton. Yani, üstü açık, deriden körüklü şık araba. Kış ayları için de

kupa arabası. Adalar bir zamanlar marmur iken çok sayıda fayton varmış. Bunların yeniden diriltilmesi gerek. Zira yazlık araba faytondur. Kış için düşündüğüm kupa arabasına gelince... Adalar geleneğinde kupa arabası yok! Çünkü adalar sadece yazlık idi. Ama artık Adalar'da kışın oturanlar da çoğalıyor. Öte yandan, yağmurlu günlerde sepet arabaların muşambaları beni koruyamıyor. Yeni yetişen zamane nesillerin, eskiler gibi soğuğa dayanıklı olmadığı da malum. Yaşlılar var, çocuklar var. Birkaç kupa arabası bu meseleyi de çözer. Kibar renkleri ve bizote camları ile bu arabaların tekrar İstanbul sahnesinde görülmesi ilginç bir değişim de olur ("İstanbul Arabaları" kitabının yazan olduğumu naçizane belirtirim).

TURING'İN KUPASI

Yöneticisi olduğum Turing, kendisi için çok şık bir kupa arabası üretti bile. Bu taşıtın sayısı çok kolaylıkla arttırılabilir. Nitekim, bir tanesini daha Büyükdere halkı için yaptırıldı. Daha fazlası, bağışlarınızı bekliyoruz!"

Fayton bahsine bir nokta daha ekleyelim. Arabalar ve ahırlar düzelince sürücüler de bir nizamla kavuşacak. Sürücülerin trajedisi için sadece yılın dört ayında iş yapabilmelerinde. Tam sekiz ay boyunca açıktalar. Bir sefalet sergisinde yaşyorlar. Faytonların islahı, sürücülerin de kurtuluşu olacak.

ALBÜMLERDE ADALAR

Bir akşamüstü İstanbul kitaplığı'ndan çıktım. Biraz kitap taradıktan sonra çay vakti, Cumhuriyet gazetesinde çalışan bir arkadaşımı ziyarete gidiyorum. Yerebatan Sarnıcı'nın iki yakasını istila eden kartpostal satıcılarının tezgahlarına bir göz atımdı. Hepsi silme kartpostal dolu ama bir tane Ada kartı yok. Yok, yok...

Turistlerin hoşuna gider diye nostaljik kartpostal albümleri de hazırlanmış, onar tanelik setler halinde. O kartlarda da bir tane ada manzarası bulamadım.

Adalar konusundaki malzeme eksikliği sadece kartpostal konusunda değil. Oysa, özel bayram günleri için zarflı, şirin kompozisyonlar yaratılabilir.

Çelik Gülersoy yıllar önce yayınlanmış ve sayıları 2'yi 3'ü geçmeyen kitapların kapatamadığı açığı gidermek üzere kolları sıvamış. Önce, kongre turizmi projesini desteklemek üzere, Büyükdere'nin yakın tarihteki görüntülerini bir araya getirecek "nostaljik" bir albüm hazırlıyor. "Büyükdere Dün/Yesterday" adlı ilk örnek hazır.

Yakın geçmiş böylece biraraya getirildikten sonra günümüzde-şans eseri-yaşamakta olan tarihi binaları, güzel köşkları içeren, mevcut durumun envanteri niteliğinde bir ikinci dizi hazırlıyor. "Büyükdere Bugün/Today" adlı bu albüm, Büyükdere'nin sadece tarihi binalarını değil, doğal dokusunu da yansıttacak.

Üçüncü adım, adaların ayrıntılı planlarının yapılması. Bu konudaki ön çalışmalar ilerliyor. Ayrıca, ada üzerine yapılmış hazır araştırmaların yayınlanması da gündemde.

BİR ÇİÇEK CENNETİ

● **BEGONVİL:** Latin Amerika'yı biçimlendiren kaşif öncülerden, o ünlü Fransız soylusunun ismini verdiği soylu çiçek. Benim ve pek çoğumuz için, Akdeniz kuşağının temsilcisidir. Sevimli, akbeyaz Bodrum evlerinin bahçelerini süsleyen. Begonya da tıpkı Begonvil gibi San Domingo'da görevli Fransız valisi Michel Begon'dan almış adını. Ve de Zakkum ya da Latince'si ile "apocynaceae". Onu da İstanbul'da arada sırada görebilecek hep güney sahillerini hatırlatır.

Adalar, dizginlerinden başanan lodos fırtınaları hariç, genellikle ılıman rüzgarların etkisinde, Akdeniz iklimi hakim bir belde. Begonvil süslü bahçeler ise insanda, "Daha güneyde bir yerlerde miyiz?" hissi uyandırır.

Ancak Adalar'ın "nebatat" zenginliği sadece bu üç nadide çiçekle sınırlı değil elbette. Neler var, neler... Zira 1960'lı ve 1970'li yıllarda İstanbul'un başlıca çiçek hinterlandı Adalar idi. Adalar'da çiçek sadece açık arazide değil, tüm evlerin köşklere bahçelerinde yetişir.

● **MİMOZA:** Kışın kasvetli günlerinden kurtulurken, bir akşam vakti Çingene çiçekçilerin tezgahında sarı sarı mis kokulu dallar gözünüze ilişir. Mimosza çıkmıştır!... Demek ki havadaki bahar kokusunu almak gerekir. Bu zarif, sarı toz gibi, uçtu uçacak çiçek, kışın kara perdesine bir sarı şifon perde seriverir.

Üç güzellerin hatırları sorduktan sonra, Orhan Erdenen'in "İstanbul Adalar" kitabında yer alan ayrıntılı dokümandan, göze çarpan bitki türlerine bir göz atalım.

Adalar'ın yeşil çamlarını hepimiz biliyoruz. Kızılçam "Ada çamları", sarıçam, sahil çamı, fıstık çamı, karaçam, yeşilçam. Çam benzeri iğne yapraklılar da eksik değil: Gümüş ibreli göknar, Kafkasya göknarı, Avrupa göknarı. Sonra ladin türleri: Mavi ibreli Kanada ladinini, gümüş ibreli Kanada ladinini, Şark ladinini.

Küçük ve büyük yapraklı ihlamur türleri. Akçağaçın çeşitleri: Dışbudak yapraklı akçağaç, beyaz yapraklı akçağaç. Adı at kestanesi. Gülbirsim. Ve tabii kocayemiş! Sonbaharda Adalar'a pikniğe gidenlerin, çocuklarını hatırlayıp ufak çapta hırsızlıklara soyunmasına neden olan kocayemiş. Bir anda insan kendini köy çocuğu sanıverir. Oyle ya, hangimiz babalarımız gibi, dalından meyve yeme zevkini tadabilirdik, küçümencik iken?

Devam edelim. Kuşkonmaz, Boğaziçi'nin "tezyin" ustası erguvan, limon ağaçları, defne, iğde, çeşitli fundalar, binbir renkli ortancalar, yasemin, elbette ki çınar ağaçları. Haziran başında dört bir yanı aygın baygın kokutan, nazlı nazlı manolyalar. Dışbudak ve ceviz ağaçları. Kınaoğacı... Bodur, şark ve ehrami mazıları. Baharda, leylaklar... İşte böyle... Bu inanılmaz bitki zenginliğinin keyfine varmak istiyorsanız, ilk fırsatta Adalar'a bir sefer yakın demektir.

FOTOGRAFAR: SENİH GÜRMEK

ADALARDA KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Vapurla gelen medeniyet

Cumhuriyet'le birlikte ülkemiz entellektüelleri ada sahnesinde beliriyor: Ahmet Refik, Ruşen Eşref, Reşat Nuri, Ekrem ve Cemal Reşit Beyler, Muhsin Ertuğrul...

Adalar'ın bizim açımızdan tarihi, XIX. yüzyıl'a kadar, sahiden pek Bizans ağırlıklı. Bağ, bahçe, bostan var; üzüm yetişiyor. İklimi ılıman. Hayli hoş ama, uzak bir yer. Sosyal olarak, Bizans hanedanında, gözden ya da tahttan düşenlerin sürüldüğü yer olduğu için, epeyi 'netameli'! Tahttan indirilen imparatorlar, imparatorçerler ya da taht kavgasını kaybeden prenslerin saç kesiliyor, gözlerine de mil çekiliyor. Büyükada'nın Sedef Adası'na bakan kısmındaki Kadınlar Manastırı, bahtsız Bizans imparatorçerlerinin hayatlarının son senelerini tükettiği mekan.

Osmanlı İstanbul'u fethediyor ama, Boğaz'a açılması hayli geç bir döneme denk düşüyor. Adalar ise, zaten pek uzak... Arada bir Yeniçeriler basıp, tıpkı Bizans devrinde Akdeniz'de cirrit atan korsanlar gibi, keşişleri, manastırları, zerzevatna varncaya kadar yağmalıyorlar. 1840'larda, Şirket-i Hayriye vapurları ada se-

ferlerine başlayınca, Adalar'a şehir medeniyeti ulaşıyor. Çelik Gülersoy buna 'Buhar marifetiyle medeniyet' diyor.

Medeniyet geliyor gelmesine de, ilk varanlar 'Levanten Burjuvazi'! Yani, gayri müslim Rumlar ve Ermeniler. Musevi, yok... Zira, II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, ülkemizde Musevi zengin yok! İlk Rum ve Ermeni zenginlerle beraber, devlet ricalinden gelenler de var. Yine de, hava hiç de Boğaziçi gibi canlı sayılmaz. Türkler'in teveccühü -nedendir bilinmez- daha ziyade Boğaziçi ve Çamlıca'ya...

VAPURLARDA İKAMET

Vapur adalara geliyor ama, ilk vapurlar biraz 'yolsuz'!... Şehirden Büyükada'ya gelişi ve gidişi tam tamına üçer saat! Ünlü bir ada sakini, 'Nerede ikamet ediyorsunuz?' diye sorulduğunda, derin bir iç çekip 'Vapurlarda...' deyivermiş... O gün bugündür, hala bir menkıbe gibi anlatılıyor. Dahası, ünlü Hüseyin Cahit Bey'in İtalyanca'yı İstanbul'a inip dönerken, hep o uzun deniz yolculukları sırasında öğrendiği rivayet olunuyor.

Uzun lafın kısı, Adalar'ın en parlak devri, 1840-1909 seneleri arasında yaşanıyor. Cumhuriyet ile birlikte, ülkemizin intelligentsia'sı ada sahnesinde beliriyor. Basın ve kültür aleminin ünlüleri, Ahmet Refik, Ruşen Eşref, Reşat Nuri, Fethi Okyar, Ekrem ve Cemal Reşid Beyler, Muhsin Ertuğrul ve daha niceleri...

1950'ler ve sonrası ise, Türkiye'nin yaşadığı, kırdan kente göç sarsıntısının Adalar'da da hissedildiği yıllar.

GÖÇ OLGUSU

Kırdan şehire göç... 1940'lardan sonundan beri, köylünün topraktan kopmasıyla başlayan bir süreç. Nüfusun tarımda kalan kısmı yüzde 20 ya da 30 mertebesine düşene kadar devam edecek bir kırdan kopuş! II. Dünya Harbi'nden sonra başlayan, önce tarımda modernleşme, suni gübre ve benzeri unsurların hızlandırıldığı, temelinde insan-toprak ilişkilerinin değişmesi yatan, ülke çapında bir zelzele... Öyle ki, geri dönüşü de yok!

1940'larda nüfusun yüzde 81'i köyde, yüzde 19'u şehirlerde yaşarken, 1980'de bu oran yüzde 50 ve yüzde 50'ye döndü. Bu da, topraktan kopup şehre gelmiş ve tekrar köylü olamayacak nüfus, halkın yarısını buldu demek. Yani, her gün değişen yollarla şehir

hayatına uyum sağlamaya çablayan yoğun bir nüfus... Şehrin varoşlarında, 'gecekondu' diye simgelediğimiz bölgelerde toplanan insanların bir yerlere tutunma mücadelesi demek.

Gecekondu ahalisi, önceleri, şehrin merkezinde köhnemiş oda kiralayan eski büyük evlere yerleşir ve az zaman sonra da ailelerini kente getirirlerdi. Asıl yerleşim ise, akraba ve hemşehrilerinin Adalar'a yerleşmesi için 'bilgi sağlama' işini üstlenen bu aile, yeni gelenlere yazlık taşıma hamallığı ve arabacılığı işini sağlamış. Mevsimlik ama, yine de güvenceli bir iş. Sayfiye evlerinin günlük temizlik işleri de ailenin (ya da sülenin, ya da aşiretin) kadınları açısından, tam anlamıyla marjinal ama tamamlayıcı aile içi ikinci iş niteliğinde. Adalar'ın ezeli derdi -yani, yazın yoğun çalışıp kışın işsiz kalmak-kırdan göçenler açısından büyük sorun değil. Çünkü, şehirdeki marjinal işler de böyle, hepsi de 'kesintili'.

YAZIN 200 BİN

Sonrasını... hepimiz biliyoruz... Sınırsız bir arsa ve bina spekülasyonu; her bir iki haftada görüp şaşırdığımız yeni otobüs tabelaları; hiç yolumuz düşüp de gitmediğimiz, mantar gibi büyüyen yeni semtler; lebaleb dolan Boğaziçi sirtları; lisanını anlamadığımız inşaat işçileri; sayıları her gün artan ve başı her an belediye zabıtası ile derde giren bir işportacı ordusu; ucuz fabrika işçileri; dokumacı kızlarla yakışıklı delikanlıların Yeşilçam öyküleri; hademelik, bekçilik gibi çevre işlerinde heba olup giden hayatlar...

İstanbul'un dörtte üçünü gecekonduya yaşar hale getiren kırdan göç sürecinden, Adalar'ın da payına düşeni almaması düşünülemezdi. Esas olarak 'sayfiye' mekanı olan Adalar'ın, kışlık ve yazlık olmak üzere iki farklı nüfus yapısı var. 1990'larda bu nüfus oranları, Büyükada için, kışın sekiz bin iken yazın 200 bin; Heybeliada'da kışın yine 10 bin iken yazın 30 bin; Burgazada'da kışın 2 bin iken yazın 100 bin; Kınalıada'da ise, kışın yine 2 bin iken yazın 30 bin mertebesindedir. Günümüzde tüm Adalar'ın her birinde 100'ün üstünde gecekondu mevcut. Ve bu gecekondu, kente göç konusunda ülkemizde yapılmış araştırmalar ve eldeki bilgi birikimi açısından ilginç bir örnek oluşturuyor.

YENİ SEKTÖRLER

Prof. Dr. Mübeccel Kiray'ın, Adalar ile ilgili 1984 tarihli bir seminerine sunduğu tebliğinde belirttiği gibi, göçmek için Adalar'ı seçenlerin çoğu Kuzeydoğu Ana-

dolu kökenli. 1960'ların sonlarında, Erzincan-Erzurum yöresinden, toprağından kopup gelen bir aile 'hareket üssü' işlevini yüklenmiş. Kendi akraba ve hemşehrilerinin Adalar'a yerleşmesi için 'bilgi sağlama' işini üstlenen bu aile, yeni gelenlere yazlık taşıma hamallığı ve arabacılığı işini sağlamış. Mevsimlik ama, yine de güvenceli bir iş. Sayfiye evlerinin günlük temizlik işleri de ailenin (ya da sülenin, ya da aşiretin) kadınları açısından, tam anlamıyla marjinal ama tamamlayıcı aile içi ikinci iş niteliğinde. Adalar'ın ezeli derdi -yani, yazın yoğun çalışıp kışın işsiz kalmak-kırdan göçenler açısından büyük sorun değil. Çünkü, şehirdeki marjinal işler de böyle, hepsi de 'kesintili'.

YA GENÇLER?

Ada'daki 'kesintili' işi tercih edilir kulan şey, gayri resmi olarak kurulan tek! Adalar'a göçenler, kendi aralarında, hangi adanın hangi parçasında icra-i sanat eyleyeceğini, yani taşımacılık yapacağına kararlaşmışlar. Dışarıdan müdahalenin bedeli, kavga, acılı çekişmeler, gözdağı, dayak ve hatta kan!

Taşınacılıktan sonra, ikinci sırada inşaat işçiliği geliyor. Balıkçılığa kayanlar da var. Hatta, çok sınırlı olsa da, Adalar'ın belediye memurluğuna, müstahdem kadrolarına girenlere rastlanmıyor değil.

Adalar'da, şimdilik, büyük işyerleri, fabrika ya da şirket görülmediği için, göçen halkın başlıca ekme kapaşı turizm. Zira, sayfiyeye gelenlerin sayısı her sene artıyor. Yaz aylarında, ince beceri gerektirmeyen işleri yaparak, marjinal işlerle karlılarını doyuruyorlar. Güç bela elde ettikleri evlerini ve evlerini üstüne yaptıkları arazinin de -ya zilliyetle ya da politik kanalları kullanarak- tapusunu edinmenin yollarını arıyorlar. Zaten, ilk göçen kuşağın büyük zorluklara katlanarak, insani ilişkileri kullanarak ya da düpedüz yalvararak kurabildiği bu düzenin bugünkü temsilcilerinin kazancı, Adalar'da şöyle ya da böyle edinecekleri bu 'mülk'ler olacak. Peki, yeni yetişenler ne iş yapacak? diye sorarsanız eğer, onların nasıl bir hayat tarzı seçeceğini de yaşayıp göreceğiz.

SÖZLÜKLERDE ADALAR

Yaşadığımız coğrafya ve onu çevreleyen ülkelerde ayak basmadık yer bırakmayan Evliya Çelebi, nedense Adalar'a uğramamış. Muhtemelen, Adalar'da pek Türk yaşamadığı için. Gerçekten de Adalar'da Türk nüfusun görülmesi, 1846'da Şirket-i Hayriye vapurlarının hizmete girmesinden sonraya rastlıyor. O zaman da, Evliya Çelebi'nin hakkın rahmetine kavuşmasının üstünden asırlar geçmişti. Ama, iki önemli ansiklopedik kaynak, Şemseddin Sami ile Ali Cevad, XIX. yüzyıl sonlarındaki Adalar'ı eserlerinde anlatmışlardır.

Orhon Yazıtları'nı Türkçe'ye çeviren Şemseddin Sami, ünlü lügatında Adalar'ı şöyle aktarıyor: "Adalar, şehremanetine bağlı bir kazadır. İzmil Körfezi girişinin kuzey batısında, Anadolu kıyısına yakın 9 adadan oluşur. Bu adalar topluluğuna Kızıl Adalar da denir. Başta Büyükada (Bey Adası) olmak üzere, Heybeliada, Kınalı, Burgaz ve Sedef adalarında yerleşim vardır. Hayırsız, Yassı, Tavşan ve Pembeada otulmayan, ıssız adalardır. Yalnız birinde, mısır Hıdıvi'nin bir köşkü, Heybeliada'da da Bahriye Okulu ile Rumlar'ın ticaret ve papaz okulları vardır. Oturulan adalarla İstanbul arasında ulaşım belli saatlerde ve vapurla yapılır." Harbiye Mektebi'nden mezun olup uzun süre askerî okullarda öğretmenlik yapan Ali Cevad, 1895-1899 tarihleri arasında yayınlanan ünlü "Memaliki Osmaniyeh'in Tarih ve Coğrafya Lughatı" (Osmanlı Ülkesinin Tarih ve Coğrafya Lughatı) adlı eserinde, adalar için Ş. Sami ile benzer bilgiler aktarıyor:

"Adalar, tümüne birden Prens Adaları veya Kızıl Adalar adı verilen Büyükada, Heybeli, Burgaz, Sedef, Hayırsız ve Yassıada'nın oluşturduğu yerleşme biriminin adıdır. 1867'den beri de İstanbul'un kazası durumundadır." Günümüzde ise, idari açıdan merkezi Büyükada olan adalar grubu Burgaz adası, Büyükada, Heybeliada, Kınalıada, Kaşıkadasi (Pita), sedefadasi (Terebinthos), Tavşanadasi (Neandros), Sivriada (Oxya) ve Yassıada'dan (Platy) oluşuyor. Bu adalardan yalnızca Burgaz, Büyükada, Heybeli, Kınalı, Sedef Adası'nda yerleşim var. Adalar ilçesi merkez, Heybeli ve Burgaz olmak üzere üç bucaktan ibaret, Kınalıada ve Kaşık Adası Burgaz'a, Sedef ise Büyükada'ya bağlı.

İstanbul'un dörtte üçünü gecekonduya yaşar hale getiren göç olgusundan, Adalar'ın da payına düşeni almaması düşünülemezdi. Adalar da bozuldu ama, eski yapılar hala güzelliklerini koruyor.

